

ODKAZ BOUBÍNSKÉHO PRALESA

Jan Kozel

150 let Boubínského pralesa a jeho odkaz pro lesní hospodářství, tak zněl název semináře, který uspořádala Pro Silva Bohemica, pobočka České lesnické společnosti, spolu s Lesy České republiky, s. p., Lesním závodem Boubín a Správou NP a CHKO Šumava. Setkání se uskutečnilo 27. května 2008 v prachatickém hotelu Park, kde si účastníci připomněli historii, současnost a význam této ojedinělé lesní rezervace, jejíž mezinárodní proslulost umocnila přítomnost zahraničních hostů v čele s prezidentem Pro Silva Europa Jean-Philippe Schützem. Oslava 150. výročí vyvrcholila exkurzí k pralesovitému jádru Národní přírodní rezervace (dále NPR) Boubínský prales a do okolních hospodářských lesů.

Seminář zahájil předseda Pro Silva Bohemica Tomáš Vrška. V krátkém proslovu vyzdvihl zásluhy schwarzenberského lesníka Josefa Johna nejen o vznik samotné rezervace, ale zejména o založení výzkumných ploch s cílem kvantifikovat přirozené procesy pralesa a získané výsledky použít pro trvalou, vyrovnanou a přírodu napodobující produkci dříví. Tento počín jej pasoval do role zakladatele vědního oboru nyní označovaného jako produkční ekologie a současně prvního lesníka pátrajícího po způsobech přírodně blízkého obhospodařování lesů u nás.

V dopoledním programu předneslo své příspěvky pět přednášejících: Jean-Philippe Schütz (prezident Pro Silva Europa, Švýcarsko), Peter Brang (Lesnický výzkumný ústav Birmensdorf, Švýcarsko), Pavel Hubený, Daniel Černý (oba Správa NP a CHKO Šumava) a Václav Chlanda (Lesy ČR, s. p.)

Výzvy budoucnosti

Jean-Philippe Schütz ve vystoupení nazvaném „Výzvy pro obhospodařování lesů podle Pro Silva“ charakterizoval principy Pro Silva jako hospodaření v lesích v souladu s přírodou, které vede ke skloubení produkčních i mimoprodukčních funkcí lesních ekosystémů. Stěžejním tématem Pro Silva by měla podle Schütze i v budoucnu být právě multifunkcionalita, a to proto, že se stále více polarizuje pohled na lesy. Na jedné straně jsou využívány exploatačně a chápány omezeně jen jako továrna na dřevo, a na straně druhé neustále sílí snahy o prosté ponechání lesa samovolnému vývoji bez diskuze o jejich produkčních možnostech.

Šetrné a racionální využívání přírodních procesů (přirozené obnovy a autoredukce; péči o kvalitu kmene v porostním zástínu atd.), souhrnně označovaných jako biologická auto-

matizace, s sebou nese vedle ekonomických i nehmotné výhody, např. v podobě větší druhové rozmanitosti.

K hlubšímu poznání přírodních procesů a k jejich využívání ve prospěch člověka i lesa přispívá výzkum pralesů, který je zdrojem inspirace a může lesníkům pomoci se vypořádat s novými výzvami. Jsou jimi především klimatické změny a zvyšování biodiverzity. Druhá pestrost se zatím jeví jednou z mála cest, jak čelit negativním dopadům možných klimatických změn na lesní ekosystémy. Těmto vlivům lze podle Jean-Philippe Schütze předcházet zlepšením kvality a zdravotního stavu porostů, především dosažením vysokého stupně smíšenosti a jeho nepravidelnosti.

Pozor na vlastní zaslepenost

Peter Brang naopak vystoupil, jak napovídá název jeho přednášky „Další vývoj přírodně blízkého pěstování lesa: méně ideologie, více faktů“, jako kritik principů Pro Silva. Již samotné označení přírodně blízké pěstování lesů (dále PBPL) se autorovi jeví jako neopodstatněné, a to proto, že znalost přírodních (přirozených) procesů není úplná a přesně lze popsat hlavně to, co příroda „nedělá“. Dále si klade otázku: jak moc je vlastně PBPL přírodně blízké? Ve vývoji lesního ekosystému usměřovaného podle těchto zásad chybí stadium rozpadu, smíšenosti dřevin je zde na menších plochách než v pralesě (menší texturní prvky trvající mnohem kratší dobu než v pralesě) atd. Klady PBPL spatřuje Peter Brang ve vyšší odolnosti a stabilitě porostů; ve skutečnosti, že může být přizpůsobeno různým hospodářským cílům a současně přijatelné pro ochranu přírody. Výhodou je rovněž ekonomická výnosnost a především, za PBPL stojí mnoho přesvědčených praktických lesníků.

Za nevýhody pak označil nejasnost definice PBPL, která se tak stává zavádějícím pojmem

Účastníci semináře při pochůzce okolo jádra NPR Boubínský prales (zleva: Petr Kantor, Tomáš Vrška a Václav Chlanda).

V oplocené části Boubínské pralesa začíná převládat buk lesní.

a je velmi variabilní. Negativním faktorem je také skepse přesvědčených praktiků a příznivců PBPL vůči vědeckým poznatkům, které uznávají jen empirické zkušenosti, což vede až k jistému druhu sektářství.

Nelichotivě se Peter Brang, na rozdíl od svého předchůdce, vyjádřil o potenciálu PBPL odolat klimatickým změnám a označil ho, ve spojení s nimi, doslova za „výběhový model“. Předpokádané zvýšení průměrné teploty o 2–4 °C je příliš vysoké i pro lesní porosty ohospodařované PBPL, a očekává rozsáhlé disturbance i zde. Rovněž se domnívá, že přirozená obnova jejich současné, byť pestré druhové

skladby nepostačí a bude nutné zvětšovat obnovní prvky s cílem zvýšení podílu slunných dřevin a tedy zkracovat obnovní dobu. Jako rizikové hodnotí i poměrně vysoké zásoby porostů s trvalým zápojem. Pro dostatečnou adaptaci lesů na klimatické změny na závěr doporučil větší flexibilitu myšlenek PBPL, integraci světlomilných dřevin a nutnost dočasně vyšších ekonomických vkladů do lesa.

Boubínský prales v historii a dnes

Pavel Hubený seznámil přítomné v příspěvku „Současný management NPR Boubínský prales“ s aktuálními poměry z pohledu ochrany přírody. Vlastní rezervace o výměře 677 ha se rozkládá v širokém rozpětí nadmořské výšky (874–1362 m n. m.), což předurčuje výskyt tří základních vegetačních jednotek: květnatých bučin, acidofilních horských bučin a klimaxových smrčín. Jádrem rezervace je zbytek původního pralesního komplexu na svazích Pažení a Boubína o velikosti 47 ha. Na zbývající ploše NPR jsou rozptýleny další pralesní zbytky různé velikosti. Právě nesourodost lesních porostů podmiňuje diferencovaný management, který zohledňuje současné porostní typy, vypovídající o míře ovlivnění lidskou činností. Nejzachovalejší částí – vlastní pralesní jádro, dnes oplocené, a část nejstabilnějších porostů – jsou v bezzásahovém režimu (okolo 16 % celkové rozlohy), v dalších asi 5 % porostů se zasahuje pouze sanitárně proti lýkožroutu smrkovému a zbývající většina jsou silně pozmeněné, vesměs stejnorodé smrkové porosty vyžadující aktivní přestavbu.

Daniel Černý přednesl příspěvek „Historické údaje o stavu lesů v revíru Zátoň“.

Zdrojem informací mu byly historické mapy a lesní hospodářské plány pamatující počátky lesního zařízení. Nejstarší mapa z roku 1863 prozrazuje výskyt ostrovů mladšího lesa v pralese, které pravděpodobně vznikly po vichřicích v první polovině 19. století. Další osudy lesů na Boubíně předurčila říjnová vichřice v roce 1870 a následný populační nárůst lýkožrouta smrkového, což vyplývá i z pohledu na mapu z roku 1880.

Václav Chlanda, vedoucí polesí Zátoň, pak na závěr představil svůj revír a připomenul hlavní aspekty současného lesnického hospodaření v oblasti Boubína. Tím všechny přítomné pozval na venkovní pochůzku k jádru NPR Boubínský prales a ukázkám péče o les v okolních hospodářsky využívaných porostech.

Venkovní pochůzka

Exkurzi u Boubínské jezírka zahájil ředitel lesního závodu Boubín Jaromír Kříha, který stručně charakterizoval boubínský lesní závod. Tomáš Vrška pak připomněl příchod Josefa Johna do Vimperka (1843) a vytýčení 8 zkusných ploch (1847), které sledovaly výškový gradient tehdejšího pralesa od vrcholových smrčín až po jedlobučiny v okolí Kaplického potoka. Lesní adjunkt František Jungwirth následně plochy zmapoval a tyto snímky vyvolaly velký zájem nejen u lesnické veřejnosti. I to nepochybně v roce 1858 přispělo k vyčlenění Boubínské pralesa majitelem panství z běžného hospodaření. Johnův záměr výzkumu v „přírodní laboratoři“ však narušila vichřice (1870) a následná obava o šíření kůrovce. Proto se

Zátoňská hora - porosty v clonné obnově s vitálními bukovými nárosty a jedlí v individuální ochraně.

Zátoňská hora - porosty v clonné obnově s vitálními bukovými nárosty.

pralesní část nevyhnula asanační těžbě a bez zásahu zůstalo jen její nynější 47hektarové jádro. Tím pádem zanikly, až na jedinou, i všechny badatelské plochy. Ztráta iluzí po kalamitě pravděpodobně způsobila i Johnův skon v roce 1871.

Kromě těchto negativních vlivů bylo území NPR značně poznamenáno zvěř, protože byla přes 60 let součástí jelení obory. Po jejím zrušení a stavbě plotu okolo části rezervace se uvnitř významně zdvihá zastoupení BK. Je to pravděpodobně reakce na oplocení, když regenerace náletů a nárostů BK při absenci okusu byla výrazně rychlejší než u JD.

Podrostití hospodaření se SM, BK a JD

Druhé zastavení exkurze bylo již v hospodářsky využívaných porostech na SV svazích Zátoňské hory. Jednalo se o 3 pěstebně rozpracované porostní skupiny ve věku 124–143 let, s převažujícím zastoupením SM, ale s dostatečnou přítomností BK a JD. Cílem je podrostitím způsobem s využitím dlouhé obnovní doby obnovit porosty s ekonomicky výhodným zastoupením SM a trvalou produkcí a stabilitu zajišťujícím podílem BK, JD a vtroušeného JVK. Dlouhá obnovní doba a postupná regulace porostního mikroklimatu výběrem jednotlivých stromů (těžba 1x za 3–4 roky, nízká síla zásahu) zajišťují obnovu JD a BK s dostatečným předstihem před smrkem rychleji reagujícím na prudší odclonění. Obnova JD je chráněna před okusem zvěře individuální ochranou, případně repelentním nátěrem.

Diskuse se soustředila na odbyt tlustého dříví, který LZ Boubín řeší vyšším stupněm finalizace výroby požezem na vlastní pásové pile. Dotazům se nevyhnuly ani stav a regulace populací srnců a jelení zvěře. Obavy o dostatečné zastoupení smrku v následném porostu vzbuzovaly vitální a plošně dosti rozšířené nárosty buku v obnovovaných částech porostu.

Jean-Philippe Schütz se domnívá, že tato stanoviště mají vysoký potenciál budoucí bohaté strukturalizace, která je však podmíněná trpělivostí a dlouhodobým udržováním obnovy v zástínu, pro což je zde limitujícím faktorem pokročilý věk mateřského porostu. Přírozenou obnovu hodnotil jako úspěšnou i přes viditelné známky přítomnosti zvěře. Předpoklady k tvorbě lesa s bohatou strukturou však při aplikaci podrostití hospodářského způsobu zůstanou nevyužité.

Obnova bohaté porostní směsi

Poslední, třetí zastávka zavedla účastníky na Ptačí vrch, severně od obce Lenora, se zajímavou ukázkou obnovy SM, MD, JD, BO a BK.

Dvě porostní skupiny jsou příkladem diferencovaných postupů obnovy všech přítomných dřevin a současně vlivu expozice na porostní mikroklima. Okrajové clonné seče umožňují jak obnovu BO a MD na vnější straně, tak ostatních dřevin uvnitř. Velké rozdíly růstového potenciálu byly patrné při stejném podloží mezi teplou a slunnou JV stranou a stinnější, působení větrů vystavenou SV expozicí. Z přítomných dřevin působily impozantním dojmem především kvalitní modřiny pocházející ze dřívě sesterského schwarzenberského majetku v Murau. Na edafických kategoriích K a N dosahují až 50metrové výšky! Vhodnost těchto stanovišť (6K, 6N) pro modřin dokumentovala i slova lesního hospodáře Václava Chlandy, který konstatoval, že na svěží edafické kategorii modřin nelze přirozeně obnovit.

Boubínský prales – vědomosti a poučení

Organizátoři a účastníci semináře připomněli významné výročí významného počínu, jakým bylo založení Boubínského pralesa. Jeho přínos je mnohostranný a lesníci, biologové, ekologové i běžní turisté z něj budou i nadále čerpat vědomosti a poučení. Pro některé bude les ponechán samovolnému vývoji vždy nepořádkem, pro jiného příkladem pestrosti a fantazie přírody. Vždy bude podněcovat k různým názorům tak, jak tomu bylo i na tomto setkání.

Autor:

Ing. Jan Kozel, Ph.D

Správa NP a CHKO Šumava

E-mail: jan.kozel@npsumava.cz

Foto: Karel Ježek

Ptačí vrch u Lenory - okrajová obnova pod kvalitními až 50 m vysokými modřinami.